

משבר הקורונה:

המלצות למדיניות כלכלית

שמואל אבן, צבי אקשטיין, ששון חדד,

אביחי ליפשיץ וסרגיי סומקין*

נייר מדיניות מיוחד / מרץ 2020

בשיתוף המכון למחקרי ביטחון לאומי

* ד"ר שמואל אבן הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי. פרופ' צבי אקשטיין הוא ראש מכון אהרן למדיניות כלכלית ודיקן בית ספר טיומקין לכלכלה במרכז הבינתחומי הרצליה. תת אלוף (מיל.) ד"ר ששון חדד הוא חוקר בכיר וראש תכנית המחקר כלכלה וביטחון לאומי במכון למחקרי ביטחון לאומי. ד"ר אביחי ליפשיץ וד"ר סרגיי סומקין הם חוקרים בכירים במכון אהרן למדיניות כלכלית.

מכון אהרן למדיניות כלכלית

על שם אהרן דוברת ז"ל

חזון מכון אהרן למדיניות כלכלית הוא לתמוך בצמיחה כלכלית ובחזק חברתי בישראל על ידי עיצוב אסטרטגיה והצעות לתוכניות מפורטות למדיניות כלכלית המבוססות על ידע בינלאומי מעודכן.

צמיחה כלכלית הנובעת מגידול בתעסוקה והעלאת הפריון לעובד היא היעד המרכזי של כל המשקים, ובכללם של המשק הישראלי. המדדים המרכזיים לצמיחה כלכלית בת-קיימא – התוצר לנפש, התעסוקה והפריון במשק – נמצאים עדיין ברמה נמוכה מזו המקובלת במדינות המובילות בעולם המפותח. חזון המכון הוא לערוך מחקרים כלכליים אשר יניבו הצעות הן לכלי מדיניות חדשניים והן לרפורמות במשק לקידום הצמיחה, התעסוקה והפריון. מטרת מחקרי המדיניות להשפיע על המדיניות המוניטרית והפיסקלית, תוך גיבוש תוכניות ארוכות טווח שתתמודדנה עם מכלול הבעיות הכלכליות והחברתיות ותתרומנה לצמצום פערים וחזוק החברה והכלכלה. כמו כן, מטרתם להשפיע על השיח המקצועי, לעורר דיון המבוסס על מידע אמין ועל מחקר כלכלי-חברתי ובסופו של דבר להקנות כלים שיתמכו בתוואי של צמיחה ובחוסן החברתי של ישראל.

היעד העיקרי של מכון אהרן למדיניות כלכלית בבית ספר טיומקין לכלכלה הוא בגיבוש אסטרטגיות מדיניות כלכליות אשר מזהות את נקודות החוזק והחולשה של הכלכלה בישראל. על בסיס זה נבנות רפורמות בנושאים רחביים, וכן מחקר המתמקד בענפים שונים כדי לבחון ולהמליץ על שימוש מושכל בכלי מדיניות וסדרי עדיפויות שיגרמו לגידול התעסוקה והפריון בכלל ענפי המשק. במסגרת זו ניתן דגש על חיזוק היתרונות היחסיים של ישראל בחדשנות טכנולוגית, וכן על העצמת ההתייעלות והחדשנות בענפים המסורתיים, ענפי השירותים והסקטור הציבורי. כל זאת נעשה על בסיס מחקרי מוצק והצבת יעדים כמותיים כדי להשיג את חזון המכון.

← דירקטוריון:

מר שלמה דוברת (יו"ר), פרופ' מרטיין אייכנבאום, גב' יעל אנדורן, פרופ' צבי אקשטיין, גב' דיתה ברונצקי, מר ארז ויגודמן, גב' ענת לוי, מר צבי לימון, פרופ' רפי מלניק, מר רונן ניר, מר רוני נפתלי, פרופ' דניאל צידון, מר יואל קרסו, ד"ר טלי רגב, גב' עפרה שטראוס, מר חיים שני.

← ראש המכון:

פרופ' צבי אקשטיין.

← ועדה מדעית:

פרופ' צבי אקשטיין (יו"ר), פרופ' מרטיין אייכנבאום, פרופ' צבי הרקוביץ, פרופ' עומר מואב, פרופ' רפי מלניק, פרופ' דניאל צידון, ד"ר טלי רגב.

← פרטי התקשרות:

המרכז הבינתחומי הרצליה, ת.ד. 167 הרצליה 4610101

טלפון: 09-9602431

דוא"ל: aaron.economics@idc.ac.il

אתר: www.aiep.idc.ac.il

משבר הקורונה : המלצות למדיניות כלכלית

ישראל מצויה לא רחוק מהסגר מלא. מדיניות זו מונחית על ידי שיקולי מערכת הבריאות במטרה לבלום את התפשטות הנגיף, אולם כרוכים בה מחירים כלכליים וחברתיים הולכים וגדלים. בעקבות המשבר נוספו לאחרונה למשק קרוב ל-900 אלף דורשי עבודה (כולל חל"ת) ומספרם עולה. בשלב זה, כאשר המערכת הרפואית אינה יודעת לחזות מתי יחלוף שיא המגפה, נדרשת מדיניות כלכלית-רפואית זהירה ומשולבת, שתאפשר התנהלות בנוכחות קורונה תוך שמירה לאורך זמן של המארג המשקי, מזעור הפגיעה במשק, מרווח נשימה כלכלי ארוך בתקופת המשבר ויכולת לצאת לצמיחה מהירה עם סיומו. לפיכך, מומלץ לבחון את המשך צעדי הסגר על בסיס ניתוח עלות-תועלת, שיביא בחשבון את ההיבטים הכלכליים לטווח הקצר והארוך כאחד. הצעדים המוצעים, ביניהם ביצוע דיפרנציאציה על ידי בדיקות, תמיכה כלכלית בביצוע הריחוק החברתי ותכנון מראש של השלב בו ינקטו הקלות במדיניות זו, עשויים לצמצם במידה ניכרת את עלויות המשבר למדינה, לשמור על היציבות הכלכלית והחברתית במהלכו, ולסייע בשלב היציאה ממנו. נייר מדיניות זה הינו חלק מעבודה רחבה המתמקדת בניסיון לאזן בין שיקולי בריאות הציבור לשיקולים כלכליים ושיקולים חברתיים במסגרת ההתמודדות עם המשבר והחשיבה על השלב הבא - חיים בנוכחות נגיף הקורונה.

1. מבוא

מגיפות הנגרמות מהדבקה של וירוס תוקפני, כמו Covid-19, גורמות לעלייה מהירה מאוד בהיקף ההדבקות ולרמה גבוהה של חוסר ודאות לגבי היקף המגיפה והשפעותיה. מהספרות הכלכלית ידוע כי במצב זה יכולים להיווצר שלושה כשלי שוק כלכליים הפוגעים ביכולת התנהלות השוק החופשי ומחייבים התערבות ממשלתית:¹

1. **מחסור במידע** - כל פרט אינו יודע את מצבו הרפואי ואת מצב הפרטים בסביבתו.
2. פרט הנושא את הנגיף גורם **להשפעה חיצונית שלילית** (externality) בכך שהוא מדביק פרטים אחרים.
3. **אי הוודאות** לגבי היקף ומשך המגיפה **עלול לגרום לתגובת יתר**, אף יותר מכפי המוצדק על ידי המגיפה, כפי שידוע ממחקרי כלכלה התנהגותית.

היכולות והטכנולוגיות הרפואיות של ימינו מאפשרות להשתמש באמצעים טכנולוגיים הכוללים מערכת בדיקות מקיפה ומערכת ניטור המאפשרת לוודא את מצבו הרפואי של כל אדם במרחב הציבורי. כך, ניתן לצמצם ולהגביל את התפשטות המגיפה במחיר כלכלי נמוך יותר משמעותית לעומת מצב של סגר גורף, תוך המשך תפקוד סביר של מירב הפעילות הכלכלית. למשל, באמצעות מודיעין וניטור של האוכלוסייה ניתן כיום למקד את הבידוד והטיפול באנשים מסויימים ולשחרר אנשים אחרים לשוק העבודה, לפי סדר עדיפויות משקי, מבלי לרתק את כל האוכלוסייה לבתים. אמצעים כאלה, בווריאציות שונות, ננקטו במדינות במזרח הרחוק (סין, דרום קוריאה, טאיוואן וסינגפור), ונראה שהיום זוהי הדרך המומלצת על ידי ה-WHO. יצוין כי בדיקות מעבדה למיפוי האוכלוסייה מבוצעות בישראל אך בהיקף מצומצם, והגדלת היקף הבדיקות מתוכננת אך לוקחת זמן רב. חוסר המידע מחייב את הממשלה לבצע צעדי הפרדה חברתיים באופן קולקטיבי, שעלותם למשק גבוהה מאוד והתמשכותם לאורך זמן עלולה לסכן את יציבות המשק והחברה. נכון לכתובת שורות אלה, ישראל מצויה לא רחוק מהסגר מלא. מדיניות זו מובלת על ידי שיקולי מערכת הבריאות במטרה להאט את התפשטות הנגיף ובעיקר למנוע את הצפת מערכת הבריאות בחולים קשים הזקוקים להנשמה וקריסתה. אולם נלווים לה מחירים כלכליים וחברתיים הולכים וגדלים. למשל, בעקבות המשבר נוספו לאחרונה למשק קרוב ל-900 אלף דורשי עבודה (כולל חל"ת) ומספרם עולה. בשלב זה, כאשר המערכת הרפואית אינה יודעת לחזות מתי יחלוף שיא המגפה, נדרשת מדיניות כלכלית-רפואית זהירה משולבת ומדורגת, לשם שמירה לאורך זמן של המארג המשקי המאפשר את הקיום במדינה, מזעור הפגיעה במשק, מרווח נשימה כלכלי ארוך בתקופת המשבר ויכולת לצאת לצמיחה מהירה עם סיומו.

¹ Eichenbaum, Martin S., Sergio Rebelo and Mathias Trabandt, "The Macroeconomics of Epidemics", National Bureau of Economic Research Working Paper No. 26882, 2020.
https://sites.google.com/site/mathiastrabandt/home/downloads/EichenbaumRebeloTrabandt_EpidemicsMacro.pdf

2. עקרונות המדיניות המוצעת

גישה שלבית ומשולבת בהתמודדות עם המשבר: בשלב הנוכחי עדיפות לבלימת התפשטות הנגיף על חשבון פגיעה בכלכלה, ובשלב השני עדיפות להנעת הפעילות הכלכלית תוך לקיחת סיכון לעליה מחודשת בהתפשטות הנגיף. נדרש תכנון מראש של השלב שבו תחל הקלה בצעדי ההסגר והריחוק החברתי למען שיקום הכלכלה והחברה.

1. **בשלב הראשון, תמיכה כלכלית** בביצוע מדיניות הריחוק החברתי, כפי שתחליט הממשלה, **תוך צמצום הפגיעה המשקית למינימום** ההכרחי. למשל, תמיכה משאבית בתפקוד מערכות המדינה בדגש על המערכות הרפואיות במשבר, תמיכה בהעלאת כושר העמידה של משקי בית, חיזוק כלל התשתיות של המשק ובמיוחד אלו של חשמל, מים, מזון ותקשורת, שבהן תלויה עיקר הפעילות במשק.
2. **בשלב השני, שימוש ביכולות רפואיות וטכנולוגיות שימזערו את הפגיעה במשק.** נדרשת תשתית של בדיקות נרחבות, יכולות ניטור וטכנולוגיה כדי לאסוף תמונת מצב של התפתחות המגפה, כדי לגבש את ההקלות בצעדי ההרחקה החברתית למינימום ההכרחי ולאפשר הגברת הפעילות הכלכלית של ענפים חיוניים במשק. באופן זה יפחת גם הסיכון האישי והכללי של הדבקות כתוצאה מחוסר ידע.
3. **בשני השלבים**, חשוב שהמדינה תסייע לחוליות החלשות במשק ובחברה **באופן מדוד וממוקד**. ראוי שהמדינה לא תיזום באופן חסר הבחנה הקלות בתשלום עבור התחייבויות חוזיות של העסקים במגזר הפרטי (שכירויות, תשלומים לבנקים ולספקים וכדומה). יש לזכור שגם לבנקים ולמשכירים יש אינטרס שהלקוחות הטובים שלהם לא יקרסו.
4. **ניהול סיכונים** - במקום הסגר גורף מומלץ ניהול סיכונים מבוקר לצמצום ממדי ההסגר, זאת תוך שימוש בבדיקות נרחבות, באמצעי מעקב אלקטרוניים ואכיפה קפדנית של תקנות ההסגר עליהן הוכרז.
5. **צמצום אי הוודאות** במשק באמצעות קבלת החלטות לגבי הפרמטרים הנלקחים בחשבון בתהליך העסקי, כגון מענקים לעסקים, משך דחיית תשלומים לרשויות וכדומה, ופרסום בהיר ומפורט של ההחלטות ושל כללי הסיוע למשק.
6. **התערבות מבוקרת** במשק שלא תיצור נזקים בלתי הפיכים או קשיים ארוכי טווח, תוך ראיית היום שאחרי. יש למקד את ההתערבות בעובדים, בחברות ובענפים שנפגעו בצורה הקשה ביותר, בעיקר על פי הפגיעה בביקושים.
7. **הסברה מקצועית** כדי לרכוש את אמון האוכלוסייה - צרכנים, יצרנים וכו'. זה גם יעזור להשיג שיתוף פעולה בצעדי הסגר שננקטים, וגם יקטין חוסר וודאות.
8. **יעילות** - השגת תפוקות משקיות גבוהות יותר באותה רמת סיכונים בריאותית ומטה, באמצעות מדיניות המשלבת בין צרכי המערכת הרפואית לצרכי המערכת הכלכלית.

3. המלצות לצעדי מדיניות כלכלית לניהול המשבר

לדעתנו, עד כה נקטה הממשלה בצעדים כלכליים אחראיים.² נדרש לוודא ניהול של משאבי המשק באופן מבוקר, בכפוף לאי הוודאות בתחום הבריאותי (נכון לכתיבת שורות אלה, לא ברור מתי יסתיים המשבר), ובהינתן שכלכלת ישראל סובלת גם מהשלכות משבר הקורונה על המשק העולמי.

להלן רשימת הצעדים הנוספים שאנו ממליצים לנקוט לקראת מעבר לשלב השני של חזרה לפעילות משקית הנוכחות הקורונה ובמהלכו:

1. **הגדלת היקף העבודה** – על מנת לאפשר התנהלות טובה יותר של המשק בנוכחות הקורונה, יש להתיר ליותר עובדים במגזר הציבורי לעבוד מרחוק, לתמוך ככל הניתן בחברות מהמגזר הפרטי בהרחבת היכולת לעבודה מרחוק ולהוסיף אמצעי הגנה שיאפשרו לעובדים לפעול בצורה בטוחה יותר במקומות העבודה שבהן לא ניתן לבצע עבודה מרחוק.
2. **להקל על בעיות נזילות** של עסקים שנפגעו קשה, ולמתן את הפגיעה בכוח הקנייה של עובדים שאיבדו את מקום עבודתם. ניתן לשקול פעולות לצמצום ההוצאות הקבועות של עסקים ועידוד התעסוקה, כמו דחיית מסים כולל ארנונה עסקית, דחיית הפרשות פנסיה, ואולי גם הורדת שכר המינימום תוך פיצוי העובדים דרך מס הכנסה שלילי. על הממשלה להבהיר לציבור את מסגרת הזמן שבה חלה דחיית התשלומים שכבר הוכרזה (תשלומי מסים, הפרשות לפנסיה וכד'). בשלב זה אנו ממליצים על דחייה עד נובמבר 2020.
3. במידה שהמדינה תחליט לסייע בהון (כסף) לחברה גדולה בענף שנפגע באופן חריג, עליה לגבות בתמורה חלק מהבעלות (מניות) בחברה, כפי שנעשה במהלך חילוץ הבנקים וחברות הביטוח בארה"ב ובאנגליה ב-2008 - 2009.
4. **מתן הנחיות בהירות, מדויקות ומפורטות** למשק. לצורך זה נדרש:
 - להקים וועדות מקצועיות לפי ענף כדי להגיע, בשיתוף המעסיקים, לכללים שיאפשרו פעילות מרבית בסיכון מזערי. למשל באולמות יצור גדולים אין סיבה להגביל את מספר העובדים לעשרה בלבד.
 - לתעדף תחילה ענפים חיוניים ומערכתיים (משק הבריאות, המזון, האנרגיה, החשמל, המים, ותעשיות בטחון), ענפים עם מספר עובדים רב, ענפים שהאטת הפעילות בהם תייצר פגיעה מערכתית או סיכון גדול אחר. ראוי לשתף את הציבור בשיקולים בקבלת ההחלטות ולהיעזר באנשי מקצוע. סביר שככל שהציבור יהיה משוכנע שההנמקות ראויות ומידתיות, רמת הציות תהיה גבוהה יותר.
 - לבצע אכיפה ובקרה על ההוראות ולסייע במימושו, ולמזער את הצורך באכיפה באמצעות משטרה ובתי משפט. כמו כן, יש להסתייע בגופי אכיפה אזרחיים בעלי סמכויות מנהליות (בזרוע העבודה, במשרד הכלכלה וכדומה). ניתן להגדיל בזמן קצר את המערכים הללו. כדאי לערב את המנכ"לים והבעלים של החברות ולהטיל עליהם אחריות לביצוע ההוראות. על כל חברה להכין נוהל אכיפה פנימי ליישום הנחיות הממשלה.
 - להקים מערך הסברה ולשלב בו מושגי כלכלה התנהגותית. מדובר בצעד שעשוי לשפר את מידת הציות להנחיות.

² חבילת הצעדים של משרד האוצר לשמירה על יציבות המשק -

https://www.gov.il/he/departments/news/press_16032020_b. חלק מחברי הצוות סבורים שאין צורך היום לתת תמיכות רחבות לענפי היצוא להבדיל מיתר ענפי המשק. אחרים סבורים שעל ישראל לתמוך בייצוא (המהווה כ-30 אחוזים מהתמ"ג) כדי להגן על מקומה של ישראל בשוקי העולם המתכווצים לימים שלאחר המשבר.

5. **ביצוע צעדי אבחון וריחוק פיזי שיאפשרו למקסימום עובדים לחזור למקומות העבודה**, כגון בדיקות וניטור רציף במקומות העבודה, בדיקות מעבדה, מעקב סלולרי ואמצעי מיגון לעובדים. בעזרת צעדים ובדיקות אלו ניתן לבצע דיפרנציאציה ולאפשר "התנהלות תחת קורונה" במעטפת בריאותית מתאימה.
6. **בידול אוכלוסיות** - אוכלוסיות רגישות יותר למחלה ותורמות פחות לשוק העבודה ולתוצר יחוייבו בהרחקה חברתית חמורה יותר ולא יגיעו לעבודה. לעומת זאת, רוב העובדים האחרים יוחזרו לעבודה על פי הנחיות משרד הבריאות שיוגדרו ובכך תאפשר התנהלות המשק בנוכחות קורונה.
7. **ניוד מהיר של עובדים** - מודל החל"ת הוא בעל עלות גבוהה למדינה ואינו נותן גמישות לעבודה חלקית, להתאמה מהירה של עובדים למקומות עבודה פנויים, לעובדים בפנסיה ולעובדים חדשים. למשל, ישנם מספר ענפים שחווים עלייה בביקוש לעובדים, כמו קמעונאות ומשלוחים. ניתן לאפשר לעובדים בחל"ת להיות מועסקים בעבודה אחרת תוך הטלת מגבלות, למשל שכר עד 90% מהעבודה המקורית. בתוך כך, יש לבחון עם ההסתדרות האם ניתן לקבוע הסדרי עבודה גמישים שיצמצמו את הצורך בהוצאה לחל"ת מלא לפחות של חלק מהעובדים, כולל הורדה זמנית של שכר המינימום.
8. **שירותים ציבוריים** - נדרשת בהירות אצל האוכלוסייה לגבי אילו שירותים ממשלתיים ומוניציפאליים פועלים, ולפעול כך שיינתנו מקסימום שירותים.
9. **מדיניות בנק ישראל** - אנו תומכים בצעדים שנקט הבנק לייצוב שוק האג"ח הממשלתי ושוק המט"ח. כמו כן ההחלטה על קניית 50 מיליארד ש"ח של אג"ח ממשלתי היא חשובה, ויש לבחון האם זה גרם להורדה מספקת במרווחים בשוק אג"ח החברות על מנת למנוע קשיים בגיוס חוב לחברות בדירוג גבוה. כרגע נראה שהמרווחים עדיין גבוהים ומומלץ לשקול קניית קרנות סל של אגרות חוב של חברות בדירוג גבוה. להערכתנו, הורדת הריבית תהווה אות מהותי לנכונות של הבנק לשמור לאורך זמן על ריביות נמוכות בשוק. בנוסף, הצעדים שהבנק נקט להקלה על הבנקים והלווים למיניהם הם מבורכים, אך יש לבחון את האפשרות שעלות האשראי לבנקים תפחת אם דרישות ההון הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים ולמשקי הבית, כולל משכנתאות, יותאמו כלפי מטה כחלק ממדיניות פיקוח אנטי-מחזורית. מדיניות זו הומלצה במיוחד עקב המשבר של 2008 וזהו הזמן המתאים לנקוט בה כאשר הון הבנקים הוא גבוה יחסית להיקפי תיק האשראי שלהם.
10. לקראת התייצבות המגיפה יש לבצע **הערכת מצב מפורטת** לכלל ענפי המשק. יש להכין תוכניות קונקרטיות להחזרת המשק לשגרה בהתאם לקצב דעיכת המגפה. את התוכנית הכללית יש להכין כבר עכשיו.

4. אסטרטגיה כלכלית לתהליך היציאה מהמשבר

המטרה היא להשיב את המשק למסלולו במהירות המרבית בכפוף למגבלות שנגזרות מהמדיניות הרפואית. אסטרטגיית היציאה צריכה להיות חלק מההחלטות שיתקבלו מוקדם ככל האפשר, על מנת לספק מקסימום וודאות לעסקים לגבי הצעדים שינקטו בשלבים הבאים. במסגרת היציאה יש להכין מראש את המערכת הרפואית, הטכנולוגית והלוגיסטית. היציאה תבוצע בהדרגה, תוך שילוב בין צעדי המערכת הרפואית למערכים כלכליים וחברתיים. ההחלטה על התחלת יישום האסטרטגיה בפועל תהיה כפופה להערכת המצב הרפואית והמשקית.

נקודות עיקריות לאסטרטגיית היציאה

1. השבה מבוקרת של מירב כוח העבודה למשק באמצעים הבאים:
 - מעטפת רפואית מתאימה, מגובה בבדיקות נרחבות לעובדים במקום העבודה ובני משפחותיהם, על מנת ליצור ביטחון והרגשת ביטחון לאנשים העובדים ולמנוע עלייה מחודשת של קצב ההדבקה.
 - שימוש באמצעים טכנולוגיים כמו אלו שמפעילה ישראל עתה ואחרים. למשל, בסין נהוגה אפליקציה המציגה את המצב הרפואי של האדם, כך שניתן לאפשר לאנשים שהחלימו או שנבדקו לאחרונה לפעול באופן חופשי במרחב הציבורי ובשוק העבודה ללא סיכון הסביבה.
 - תכנית אסטרטגית לשימוש במשאבי הבדיקות תגובש בראייה לאומית כוללת, ובכללה שיקולי חיוניות למשק. בעדיפות ראשונה הצוותים הרפואיים ומקומות העבודה החיוניים לתפקוד המשק, על מנת לאפשר תעסוקה בהיקף נרחב.
 - אחרונים לצאת מההסגר יהיו אוכלוסיות בעלות סיכוני תחלואה קשה ושיעורי תמותה גבוהים שברובם אינם דורשי עבודה, ובפרט אוכלוסיות בסיכון שממילא השתתפותן בשוק העבודה מצומצמת כגון מבוגרים מגיל 67 ואנשים עם מחלות רקע. מוסדות החינוך עדיין יישארו סגורים.
2. עידוד תעסוקה והגברת הצמיחה - בתהליך היציאה מהמשבר, מבנה הביקושים של מעסיקים לעובדים עשוי להיות שונה משהיה לפני המשבר. כמו כן ייתכנו חיכוכים משמעותיים בתהליך ההתאמה של עובדים למעסיקים. לכן יש לבצע צעדים להקלת התהליך:
 - צמצום מהותי של הנטל הבירוקרטי על פעילות עסקים, ובפרט עסקים בתחום המסחר והשירותים שהם הנפגעים העיקריים מהמשבר, לרבות צמצום הבירוקרטיה על הקמת והרחבת עסקים.
 - המשך צעדים מקלים ובכלל זה דחיית תשלומי מסים כגון מס חברות וארנונה, עד לקראת סוף השנה.
 - המשך והרחבת מנגנון ההלוואות לעסקים לתקופה של מספר שנים.
 - הגדלת תקציבי רשות החדשנות על מנת לתמוך ביציאת ענף ההיי טק מהמשבר.
 - הרחבת מנגנון ההכשרה המקצועית על בסיס המלצות ועדת 2030 לכל המובטלים והנכנסים לשוק התעסוקה.
 - התחלה מהירה ככל האפשר של פרויקטים גדולים של תשתיות תומכות צמיחה, ובפרט הרכבות הקלות במטרופולין ת"א, נתיבי תחבורה ציבורית וכד', על מנת לאזן את הירידה בביקושי המגזר הפרטי תוך עידוד הצמיחה לטווח ארוך.

3. החוב והגירעון בתקציב המדינה :

- יש לחתור לכינוס מחדש של יחס החוב-תוצר. בשלב זה אנו מעריכים שהיחס יעלה לסביבות 75% בסוף שנת 2020 (עם טווח טעות משמעותי מסביב למספר זה). יש לתכנן שהעלייה הנוספת ב-2021 תהיה מינימלית ובשנת 2022 תחל ירידה.
- בנושא הגירעון, יש לתכנן שהחל משנת 2021 הגירעון יחזור לתחומים שמאפשרים את הירידה הנ"ל ביחס חוב-תוצר. יש לשאוף שהגירעון יהיה 4% ב-2021 (שכן צפויה צמיחה משמעותית, בניגוד לרמות הנמוכות של 2020) ו-2.5% החל משנת 2022.

5. סיכום

עד היום כ-900 אלף נרשמו כדורשי עבודה (מובטלים או בחל"ת), ויתכן ויהיה גל נוסף בסוף אפריל כך שיהיו כמיליון דורשי עבודה - כרבע מהמועסקים לפני המשבר. בישראל מעולם לא היה משבר בסדר גודל כזה (במשבר הפיננסי ב-2008 הגיעו שיעורי האבטלה בחלק ממדינות אירופה לכ-25%).

הערכת בנק ישראל למקרה שהממשלה תמשיך בצעדים הנוכחיים (כלומר ההמלצות שלנו לא ימומשו וגם לא תהיה החמרה נוספת בהסגר) היא הפסד תוצר של כ-40 מיליארד ש"ח בחודש. הערכת בנק ישראל למקרה של החמרה נוספת בהסגר היא הפסד תוצר של 58 מיליארד ש"ח בחודש, כלומר ירידה בתוצר של 50% בחישוב שנתי.³

לפיכך, יש לנצל את הזמן עד סוף חג הפסח להתארגנות הנדרשת למימוש הצעדים שהומלצו לעיל. במידה וינקטו צעדים אלו, ובפרט הרחבת ההקלות שיתאפשרו כתוצאה מכך, הפסד התוצר יגיע לכ-20 מיליארד ש"ח בחודש (החל מחודש מאי), ומאמצע יוני ניתן יהיה לבצע הקלות נוספות ובכך למזער את הפגיעה במשק תוך שאיפה לחזור לתפקוד כמעט מלא באוגוסט.

אנו ממליצים לבחון את המשך צעדי הסגר על בסיס ניתוח עלות-תועלת, המביא בחשבון גם את ההיבטים הכלכליים לטווח הקצר והארוך ומצמצם את הסיכון הבריאותי באמצעות מעטפת רפואית מתאימה. מימוש הצעדים המוצעים לעיל עשוי לצמצם באופן משמעותי את עלויות המשבר למדינה (ביחס להערכות בנק ישראל), לשמור על היציבות הכלכלית והחברתית במהלכו ולסייע בשלב היציאה מהמשבר.

³ מצגת בנק ישראל שהוצגה לצוות ב-24.3.2020. (לא פורסם).